

ETT LAGA SKIFTE

Måndagen den 19:e juli 1869, var varm men vindstill. Locknesjön låg spegelblank. Socknens kyrka speglade sig i sjön som en högfärdig bondjanta för att se hur vacker hon är. Högt i skyn singlar svalorna i en yster morgondans. Solen har kommit upp och himlen är fullständigt molnfri.

Klockan är fem på morgonen. I Rossbols by står inhysingen Carl Carlsson och stöder sig med ena handen mot lagårdsväggen till Rossbol nr 3. Med den andra handen utför han med viss möda morgonens första toalettbestyr. Han är värkbruten och har på senare tid även haft svårt att kasta vatten. Ibland gör det ont och ibland sprutar det åt alla håll, så han får stå bredbent när han utför sitt morgonbestyr. Han kisar i riktning mot Storflon och Holmarna och hör låten av några lommar denna tidiga morgon. När han pinkat färdigt, sätter han sig på en bänk intill lagårdsväggen, stryker sig med handen över hjässan och går i tankarna igenom sitt liv...

Han är född i Undersåker, 67 år gammal och har tjänat dräng hos bönderna på Rossbol nr 3 i nästan 50 år. Han träffade gammelbonden på Rossbol nr 3, Pehr Ersson, på Gregoriemarknaden i Östersund. Carl var bara 19 år då och besökte marknaden mest av nyfikenhet. Bonden Pehr var där och sålde livkalvar. En av Pehrs kalvar slet sig i marknadsvimlet och den fick Carl tag i. Så träffades de och eftersom Pehr behövde en dräng, så städslades Carl med ett handslag. På eftermiddagen gick de till Rossbol. I Brunflo på gästgiveriet bjöd Pehr Carl på två supar. Det hade Carl aldrig smakat förr, men han tyckte att vägen mellan Brunflo och Rossbol blev lättare att gå denna sena eftermiddag. Husbondefolket var snälla och Carl var foglig så det ena året gick efter det andra och det blev aldrig något av uppsägningen. Det blev aldrig tid och råd för Carl att ta sig kvinna för gott. Trots att Carl i sina yngre år var en god dansör på logar, bjudningsbaler och till och med i vägskäl.....

Rossbols by ser grå och hopsjunknen ut nu i morgonsolen. Husen står tätt och nästan stöder varandra. Den med boningshus bebyggda delen av byn har en längd av 140 meter och en bredd av 80 meter. Den genom byn gående byvägen, från sjön rakt österut har portar som kan låsas dels vid Västgården och dels vid Ustgården. Mellan gårdarnas hus i ytterområdet står manshöga staket. När portarna på ömse sidor byvägen är låsta tar sig ingen in i byn annat än med stegar och andra olaga medel. I den grå byn finns det två manhus som är rödmålade; Herr Kyrkovårdens Olof Persson i Rossbol nr 4 - Åtigården - samt manhuset på Rossbol nr 3 som ägs av bröderna Nils Magnus och Anders Olof Persson. Alla andra hus är helt gråa av väder och vind.

Denna dag står den östra byporten öppen nu på morgonen, vilket tyder på att några kvinnor gått att morgonmjölka korna i sommarladugårdarna som ligger i bortkanten av odlingarna, öster om byn. En kväljande stank från gödselhögar, utedass, lösspringande hundar, kattor, grisar och höns sticker i näsan på inhysingen när han knäpper gylfen. Han beger sig in i bryggstugan på nr 3 där han får bo i en avbalkning nu på sommaren, och slåss med myggor och flygfän.

Det ligger någonting av förväntan över byn denna varma sommarmorgon. Det har pratats länge om detta, gårdarna emellan, men nu ska det ske. Byn skall laga skiftas, trångboddheten, de små åkerlapparna och de åtminstone delvis dåliga husen har börjat bli besvärande. För byns bönder är just nu ganska unga och vill förbättra gröda och hus. Nödåren 1867 och 68 ligger i färskt och hemskt minne.

Herr Kyrkovärden mm Olof Persson ligger i sin skåpsäng på andra våningen i Åtigården. Den kallas så för att när naborna skall gå till de så kallade sönnerbåthusen måste de gå genom kyrkovärdsgården - åt i gården -, för att komma åt sina fiskeredskap och sjöstrand.

Kyrkovärden 55 år, är trött denna måndagsmorgon eftersom han i går gick runt norra delen av Locknesjön för sin tjänst i kyrkan. Fram och tillbaka. Kyrkbåten var inte användbar. Han tänker på förberedelserna för denna dag. På byastämman i våras hade bönderna visserligen bestämt detta. Men när det kom till påskrivandet av ansökan till Konungens

Befallningshavande i länet var det bara bröderna Persson på Rossbol nr 3 och Carl Carlsson på nr 1 som skrev på. Detta viktiga papper skulle alltså nu få sin begynnelse. Kyrkovärden river i sina hårtestar och räknar ihop på sina fingrar hur många innevånare det finns i byn. Han kommer fram till följande fördelning:

12 bönder med lika många husrutrur, 25 barn, 6 unga män, 4 pigor, 3 arbetare, 9 åldringar varav 6 män och 3 kvinnor. Kvinnor i fruktsam ålder är 18. Byns befolkning består totalt av 76 människor. Endast Tand i Lockne socken har fler innevånare. Allt detta hade genomgått noggrant tillsammans med prästen vid det senaste husförhöret som hållits i Åtigården i maj månad. Kyrkovärden vänder sig i sängen och ser på sitt fickur - upphängt på en spik på väggen - att klockan är en kvart över fem.

Han ligger och funderar vidare vad som hänt de sista två åren 1867 och 68:

Carl den XV:e är kung i Sverige. Denne glade kung som verkligen levde för kvinnor, vin och sång. Han lämnade efter sig fler Bernadottar än vad regentlängden tålde. Han försökte att regera men det fanns starkare krafter i landet som höll tronen, altaret och penningpåsen i bastant grepp.

Nödåret 1867 gick Locknesjön upp i mitten av juni månad. Vårsådden kunde ske i midsommar och redan i augusti började frostnätterna. Nödåret var ett faktum. Bönderna i Rossbol fick repa löv för att ge kreaturen ett krent vinterfoder. Julslakten förrättades redan i september och man förberedde sig på en fruktansvärd vinter. Rovorna var egentligen det enda som återstod av åkerskörden och som tur var fisken i Locknesjön. Det blev ingen vår detta år, bara regn och kyla. Det slaktades i nöd på varenda gård i byn. Det saltades kött, fläsk och fisk i varenda så och tina som gick att uppbringa. Hjälpsändningar av mat skickades från de sydligare delarna av landet, men dom som kom fram kom oftast för sent och i dåligt skick. De svaga och småbarn dog på grund av näringsbrist. Rovor, salt och delvis skämt kött och fläsk var dåliga födoämnen för magar som var förstörda av nötfoder. Det var egentligen Norrland som drabbades detta år. Det fanns ingen järnväg norr om Stockholm.

Men året 1868 var inte stort bättre. Men nu var det värma och torra som drabbade praktiskt taget hela landet. I juli och augusti rådde tropisk hetta i hela landet med temperaturer över trettio grader. Betena brändes upp, brunnarna torkade ut. Men Locknesjön räddade Rossbolborna - denna välsignade sjö - där det kunde hämtas vatten och fisk.

Tiggare drog längs vägarna och varu- och matstölder blev mycket vanliga. Dödligheten för riket steg till 22 promille. Så stor dödlighet hade aldrig upplevts tidigare. Nästan varje söndag begrovs det någon från Rossbol...

Rossbolböndernas kontantförtjänster låg i forfraktning från Sundsvall till Östersund - Trondheim. Men dom här åren var det många om budet. Det vill säga om dom hade några hästar kvar. Rossbolbönderna körde för det mesta sträckan Pilgrimstad-Brunflo. Med en lång gäspning reser sig herr Kyrkovärden ur sängen.

Kyrkvårdsmor Märta Håkansdotter, 60 år, har redan varit uppe en timme. Värmen i skåpsängen var besvärande denna morgon. Hon kommer från gården tvärs över byvägen, Rossbol nr 5, och är syster till den kände silversmeden Per Håkansson (66) som fortfarande är verksam. Hon sitter vid det nötta köksbordet i husets västra ände och funderar över varför inte lantmäterisammanträdet har utsatts att hållas i Kyrkovärdsgården och inte i Västgården. Och förtörnar sig något över att karlarna skall bli hindrade i slätterarbetet som pågår i byn. Hon har i alla fall skickat iväg sin sonhustru Lisa Olsdotter från Hammerdal att morgonmjölka korna som går på sommarbete i Loksved.

I Västgården rustar den unga hustrun Elin Persdotter, 34 år, för det kommande sammanträdet. Carl Carlsson som är en av sökandena till skiftet har varit gift förut, är nu änkling. Carl är 50 år och har en son i sitt första äktenskap, Carl 19 år. Tillsammans har de två pojkar. Elin försöker räkna ut hur många som kommer till sammanträdet. Tillsammans med sin man finner dom att det blir nästan 20 stycken. De möblerar så att gubbarna skall kunna sitta i husets största rum mot norr och bygatan. Elin har lagt en vit duk på rummets slagbord och färska blommor i en vas, samt skickat pigan Märta Hansdotter, 39 år, att morgonmjölka.

Från bykärnan har redan utflyttat nr 1 Nygården, nr2 torplägenheten Stegen, del av nr 3 Härrsve, del av nr 4 Gäle och del av nr 6 som nu ägs av Hans Munter. Husen har byggts på mark som tilldelats fastigheterna vid delning av inägorna år 1759. Fördelning av utflyttningskostnaderna är oklar. Dessa gårdars intresse i skiftet är mycket bunden till de ersättningar som skall utgå för utflyttningen, både den som varit och den som skall bli.

I Nygården har man varit fundersam i flera dagar inför vad som skall ske nu. Man har ju flyttat ut på eget bevåg och utan hjälp. I dag vid frukostbordet och diskbaljan sysslar hustrun Anna Maria, 41 år, hårdhänt med tallrikar och skedar. Fem hungriga pojkar i åldern fem till sjutton år har en matlust som bara en mor kan förstå. Hon ser på sin man Erik Olofsson, 47 år, som lugnt skedar i sig morgongröten, med frågande ögon att han idag måtte framföra krav på ersättning för alla kostnader och slit, flyttningen medförde.. Han nickar.. Jo..jo..

Torparen på Rossbol nr 2, Stegen, Per Eriksson, 68 år, och sonen Erik Persson, 33 år, har huggit ner all skog på torpet och således nästan försäkrat sig om att inga förändringar beträffande markinnehav kan komma ifråga.

Rosbol nr 4, del av Gäle. Bonden Petrus Jonsson, 39 år gammal och gift med Anna Maria Jonsdotter, 22 år. Petrus deltar i skiftet men har litet intresse av detta, emedan dels gården är utflyttad, och dels skulle han sälja gården till Nils Magnusson och hans hustru Brita, vilka antecknas som boende på hemmanet.

Rosbol nr 6 en del av ägs av bonden och gratialisten Hans Munter, 55 år, och hans hustru Kjerstin lika gammal. Hans Munter är från Bodsjö och hustrun från Hackås. Detta bondepar är inflyttade och talar en annan dialekt än övriga bybor. Dessutom har Munter varit indelt soldat och kan således uppträda och tala med viss värdighet. Vilket i viss mån retar övriga bybor. "Dom vill vä litte märkvärdu de dannan."

På bygatan kommer i dag gratialisten Hans Munter med spänstiga steg, på väg till Västgården. Han slår taktfast en björkruska mot sina benkläder, för att något markera sitt militära förflutna. Han är den ende bonden i byn som har fast inkomst, gratialist (pensionär) från Vadstena krigskassa. Munter tog värving på Frösön i tjugofemårsåldern och efter sitt avsked ur armén har han fått sin pension från krigskassan. Munter har inget emot laga skiftet - gården är ju redan utflyttad - men han liksom andra är bekymrad för kostnaderna för skiftet, samt ersättning för utflyttningskostnader. Munter har lätt för att umgås med överheten på grund av sitt militära ursprung. Men samtidigt har han en oerhörd respekt för det skrivna och lästa ordet. Orden blir så uppstyltade och märkvärdiga när de uppläses från ett skrivet papper. "De e dedann Perssonspöjkan å n' Carl i Vestgårn som begärt skiftet. Dom tyttje att dom bo nog sa trångt."

På förstutrappan mitt emot Åtigården, på andra sidan bygatan sitter bonden Jöns Olofsson 43 år, ägare till en del av Rosbol nr 6. Helgdagsklädd denna måndagsmorgon och är lite småförbannad. Han har klart för sig att är det någon som kommer att utflyttas så är det hans hus och familj. Han har tagit sig två supar i dag på morgonen när han klädde om efter morgonbestyren i ladugården. Han är inte road av utflyttningsmedlet med allt vad det innebär av arbete och besvär. Husen håller dåligt för att rivas och flyttas. Och brunnen.... Byns bästa brunn - den går inte att flytta. Fy tusan. Men kyrkovärdens dom behöver säkert inte flytta. Kyrkovärden vet nog att hålla sig med överheten så att mycket litet förändras. Och så har han ju stenladugård. Dom behöver inte flyttas. Jöns skall i alla fall se till att humlegården blir kvar i gemensam äga så att byn kan brygga sitt öl...

Klockan 9 denna dag på morgonen sitter herr Kyrkovärden Olof Persson och Carl Carlsson på förstukvisten i Västgården och läser Jämtlands Tidning som utkommer som veckotidning varje torsdag. Den får hämtas i Brunflo. Carl och kyrkovärden delar tidningen. Dom prenumererar på helår till ett pris av 4:50 riksdaler. Torsdagen den 15 juli detta år är den på fyra sidor och inga bilder finns. På första sidan finns en stor annons från klädeshandlarna Bodin och Ekbon som utförsäljer till låga priser mest tyger, siden, tyll, sammet mm. Inga priser dock angivna...

Dödsannonserna är korta och koncisa och återfinns också på första sidan. Av titlarna på de döda förstår man att det är i huvudsak borgare inom stadens hank och stör som får skylta med sin hädanfärd.

Många annonser handlar om vin och öl, där kvaliteten och den fina aromen framhålls på ett mycket insmickrande sätt.

Ur småannonserna framgår att "Postdiligenserna afgå till Sundsvall söndag, tisdag, torsdag & fredag kl 7 aftonen, ankomma från Sundsvall måndag, tisdag, torsdag och fredagar middagstiden..."

Ångslupen Refsunds reseturer under 1869 års sommar afgår alla dagar utom söndagar, kl 7 fm från Bräcke till Pilgrimstad. Kl 2 em från Pilgrimstad till Bräcke, medtagande hästar, åkdon och fraktgoods emot billig avgift..

Eggens badinrättning i Mörsil öppnar 23 juli och har öppet så länge årstiden det nedgifver.

Tidningen trycks i Östersund hos E W Berg. Tryckstilarna är två; dels antikva (vanliga bokstäver), dels fraktur (svårläst stil). Annonser och lokala notiser skrivs med vanliga bokstäver. Medan nyheter och artiklar utifrån tryckes med frakturstil. Nyheterna var för övrigt minst 14 dar gamla. Av ingressen till de redaktionella nyheterna meddelas att dessa kom från Sundsvalls-Posten.

Klockan har blivit 9. Kyrkovärden reser sig från tidningsläsandet, går upp på bygatan och ner mot sjön för att möta skiftesgodemännen. Över sjön kommer en roddbåt glidande och lämnar en spetsformad vågrand efter sig. Det är de tillkallade skiftesgodemännen Nils Ersson i Rise och Esbjörn Ifvarsson i Änge som gör sällskap till förrättningen på detta sätt. Vid båthusen står Herr Kyrkovärden och inväntar godemännen. De liksom kyrkovärden står socialt sett mitt emellan bonde- och prästståndet. Deras uppträdande är något värdigare än vanliga bönders.

Från Brunflo anländer med hästskjuts, Herr Lantmätaren C E Burman tillsammans med sin tjänstemedhjälpare C E Kinnman. De har för att vinna tid legat över på gästgivaregården i Brunflo. Hästskjutsen kommer i trav och lämnar ett moln av damm efter sig, liksom för att markera att i dag kommer den nya tiden till byn. Lantmätaren är en medelålders man med reslig hållning - f.d. militär. Carl Carlsson i Västgården hjälper honom ur giggen och tar emot ett par väskor där äldre handlingar rörande Rossbols ägandeförhållanden förvaras. Tjänstemedhjälparen urlastar en del märkliga saker som får gubbarnas ögon att rulla: Diopter (ett mätinstrument), kedjor, numrerade stickor, ritverktyg mm.

Dessa samlas i salen i Västgårdens nordända:

Lantmätaren Eric Chr-son Burman

Medhjälpare C E Kinnman

Skiftesgodemännen: Nils Ersson i Rise,
Esbjörn Ifvarsson i Änge

Rågrannarna: Haxäng, Olof Ifvarsson, Dövikén, Petter Persson

Skiftesdelägarna: Rossbol nr 1: Carl Carlsson Erik Olofsson
Rossbol nr 2: (lillångsta) Hans Persson
Rossbol nr 2: Stegen, Per Ersson
Rossbol nr 3: Nils Magnus Persson, Anders Olof Persson,
Erik Persson (Härrsve)

Rosbol nr 4: Olof Persson, Petrus Jönsson
Rosbol nr 5: Sefast Persson
Rosbol nr 6: Joh. W Månsson, Jöns Olofsson,
Hans Munter.

Vid norra kortväggen är bordet som de fyra förätningsmännen sätter sig vid, med lantmätaren i centrum. Lantmätaren bläddrar med sina papper. När grannarnas prat tystnat läser han upp sitt förordnande från Konungens Befallningshavande i jämtlands län, att förrätta laga skiftet, samt delar av innehållet i Kongl. Skiftesstadgan. Klockan är 10 på förmiddagen den 19 juli 1869. Sorlet har tystnat, lantmätaren slår klubban i bordet. Laga skiftet i Rosbol har börjat...

- 0 -

[Widar Henriksson]

Fotnot: Originaltexten är skriven av Widar Henriksson.

Denna avskrivning är gjord utan ändringar och efter bästa förmåga av Anders Lundberg, sommaren 2006.